

„A zenekar a legkisebb cipő”

Szűcs Máté Berlinről, Budapestről, tanulásról és tanításról

Soha nem akart nagyzenekarban játszani, nem is jelentkezett próbajátékokra, mégis sikerült hét éven keresztül a világ egyik legkiválóbb társulatának, a Berlini Filharmonikusoknak a tagjaként muzsikálnia. A brácsát is egy véletlen találkozásnak és Schiffer Ervinnek köszönhetette, hiszen annak idején hegedűsnek készült, de ma már nem is tudja elképzelni, hogy más hangszerrel lépjen pódiumra. Szűcs Máté jelenleg rendszeresen szólístaként koncertezik, a hazai publikum is gyakorta találkozhat vele, s tavaly ősz óta Genfben a brácsa művészetére oktatja a fiatalokat. A muzsikussal arról beszélgettünk, hogyan vezetett az útja ehhez a hangszerhez, mit lehetne tenni azért, hogy többre becsüljék és tudatosan válasszák a zenészek ezt az instrumentumot, és miért döntött úgy, hogy otthagya a berlini együttest.

■ *Nem is akart a berliniek tagja lenni, csak a harmad-szori hívásra mondott igent...*

– Nem vágytam arra a stresszre, az állandó feszült koncentrációra, ami az ott folyó munkát jellemezte. Egy Mozart-felvételem alapján figyeltek fel rám, megszerzték a telefonszámomat, és azzal hívtak fel, hogy a brácsaszólam élére régóta nem találnak muzsikust, a játékom alapján azonban engem örömmel várnak a próbajátékokra. Kétszer nemet mondtam, de a harmadik telefont már egy jelnek éreztem.

■ *Milyen volt a munka az együttessel? Milyenek a szólampróbák?*

– Azok nincsenek. Abban társulatban mindenki profi, így nincs szükség rá, szinte az összes pultban profeszorok és szólísták ülnek. A hét év alatt, amit a berliniek-nél töltöttem, egyetlen alkalommal tartottunk csak szólampróbát, az egyik karmester külön kérésére. Olyan ez a társulat, akár egy összerék meghajtású jármű. Mindenki egyéniség, teszi a dolgát, a lehető legjobban. Persze az is remek érzés, hogy amikor az ember például New Yorkban sétál, felismerik az utcán. Mindközben mégis nagyon egyedül van, hiszen a karrier egyik legnagyobb ára a magányosság. Ráadásul olyan intenzitásúak az élmények, amelyekből nagyon hamar kiég a ember. Minden koncerten kétszáz százalékot kell teljesíteni, hangversenyből pedig hetente van három...

■ *Mennyi idő kellett ahhoz, hogy úgy döntsön, vált, és eljön a zenekartól?*

– Három évbe telt, hiszen ez egy nagyon komoly elhatározás volt. Erős volt a külső nyomás is, a család, barátok nem értették, hogyan gondolhatom azt, hogy el kell jönnöm a világ egyik legjobb együtteséből. Viszont azt éreztem, őszintének kell maradni, s hűnek a saját magunk értékeihez. Zenélni máshol is lehet. Így

eljöttem. Most egészen új dimenzió nyílt ki számomra a sok kamarázással, a szólófellépésekkel és a tanítással.

■ *A genfi Zeneakadémiának lett a professzora, ahol Liszt Ferenc is tanított az 1830-as években. Szívesen foglalkozik fiatalokkal?*

– Igen, mindig is érdekelt ez a terület, mert úgy gondolom, hogy az ifjú zenészeket fel kell karolni, ahogy annak idején engem is felkarolt Schiffer Ervin tanár úr. Ki tudott emelni a nagyvilágba. Hihetetlen éleslátással felfedezte bennem a tálentumot, pedig csak tizenéves voltam.

■ *Hogyan ismerkedtek meg?*

– Egy nyári, svájci mesterkurzuson, amit feleségével, Sebestyén Katalinnal tartott. Mindketten nagyon humanus emberek, akik a hazaszeretetüket például úgy is kifejezték, hogy mindig volt egy elkülönített összeg, amelyből olyan fiatal, magyar zenészek is részt vehettek ezeken a foglalkozásokon, akiknek erre egyébként nem lett volna pénzük. Egy kedves barátjuk, a Svájcban élő Előd Bernadett akkoriban minden nyáron eljött a békéstarhosi zenei napokra, és ő volt az, aki beajánlott a svájci kurzusra. Így indult a karrierem, ott Svájcban kérdezte meg tőlem Schiffer tanár úr először, hogy miért nem brácsázom inkább. A kurzusra ugyanis még mint hegedűs jelentkeztem.

■ *Ismerte a zenekari gondolkodást ezekről a hangszerkről, hogyan fogadta ezt az ötletet?*

– Még a szüleim előtt is elhallgattam. Ők szintén zenészek, édesapám karmester volt, zenészerző, zongorista, az édesanyám pedig korábban operaénekes, jelenleg a debreceni magánének tanszék professzor emeritája. Néhány hónap után azonban mégis kiderült, s akkor édesanyám azt mondta, megörültem, ha erre

nemet mondok. Egyedül, 17 évesen nem tudtam volna ezt a döntést nélküle meghozni. Persze, zenélni is miattuk kezdtem, édesapám ránézett a hosszú ujjaimra, s azonnal a hegedűt javasolta. Így kezdtem el öt évesen hegedülni. Bár a zene már azelőtt is része volt a mindennapjaimnak, édesanyám még várandósan is énekelte, ezért sosem volt otthon csend. Ezért engem sem érdekelt semmi más, mint a muzsika.

■ *Tizenkét évesen már nyert is versenyeket.*

– Szorgalmasan kellett gyakorolnom, erre odafigyelt az édesanyám. Talán képességem van arra, hogy akarjak tanulni, és igyekeztem is mindent, amit lehet elsajátítani.

■ *Mennyi idő alatt állt át a hegedűről a brácsára?*

– Azért akadtak már korábban is jelei, hogy ez a hangszer közel áll hozzám. A kötelező brácsázáskor ugyanis azok a hangok, melyeket előcsaltam, szépen és tisztán szóltak meg. Sőt, valahol mindig is a mélyebb tónust kerestem a hegedűn – a brácsát tehát nem kényszerből választottam, és élveztem az órákat. De azért kellett idő, hogy ezt be is ismerjem magamnak: ez a váltás volt az első nagy döntés az életemben.

■ *A brácsa nem olyan népszerű instrumentum...*

– A hangszerről született viccek a brácsaszólamnak is köszönhetőek. Ma már éppen ezért érzek óriási késztetést, hogy bebizonyítsam, mi mindenre képes ez a gyönyörű hangszer. Persze, a kezdet számomra sem volt könnyű. Míg egy nap hat órát gyakoroltam hegedűn, amikor áttértem a brácsára, akkor ez – a két hangszer méretkülönbsége miatt – két órára csökkent, és ezt kellett feltornáznai ismét hat órára. De hittem benne, hogy ez lehetséges, ezért megtettem mindent, hogy sikerüljön.

■ *Pedig inkább a hegedű a szólista hangszer.*

– Számomra sosem ez volt a lényeg. Nem a szólistaság vonzott, én csak zenélni akartam. Sokaknak az önmegvalósítás az elsődleges, nekem inkább a zenében való elmélyülés, és az, hogy ezt megosszam másokkal. Adni szeretnék azoknak, akik erre kíváncsiak. Ezt láttam ugyanis a szüleimtől és a tanáraitól is.

■ *Mi mindent lehetett még elsajátítani Schiffer Ervintől?*

– Színeket tanított. Kitalált egy történetet, s mindig programszerűen fogalmazta meg, hogy mit szeretne hallani. Folyton arra nevelt, hogy annyira jónak, hitelesnek kell lenni, hogy ne nekem kelljen a karrierem után futni, meghallgatásokra járni, hanem inkább engem hívjanak meg az együttesek. 1996 nyarán 2 hét alatt készített fel a váltásra, ez pedig elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy húsz pontból húszat kapjak a brüsszeli királyi akadémia felvételijén, s hogy Igor Ojsztrah is dicsézően nyilatkozzon rólam.

■ *Örömmel ment a nagyhírű intézménybe tanulni?*

– Ezt azért nem mondanám, hiszen mindent és mindenkit itt kellett hagynom, nem volt könnyű egy vadidegen környezetben, teljesen egyedül boldogulnom. Akkoriban még nem volt mobil vagy internet, az akkori visszahívhatatlan brüsszeli telefonfülkéből r-beszélgéseket kellett kérnem, hogy azt a néhány drága percet édesanyám fizethesse... Szerencsére sokat segítettek ebben a helyzetben Schiffer Ervinék, támogattak albérllet keresésben, a berendezéséhez pedig kaptam tőlük tévét, matracot. Ezzel azt tanították meg, hogy mindig van mód és lehetőség segíteni azokon, akik erre rászorulnak.

■ *A brácsadiplomával milyen utat képzelt el? Járt zenekari próbajátékokon?*

– Eleinte nem szerettem volna zenekarban játszani. Az első diplomám után 2001-ben elkezdtem egy zongoranégyes tagjaként muzsikálni. Eközben egy helyi zenei versenyen is sikerrel szerepeltem, ekkor figyeltek fel rám a Flamand Királyi Filharmonikusok, akik megkérdezték, nem akarok-e náluk próbát játszani. Ha már hívtak, elmentem a próbajátékra, melyet megnyertem. Három hónap múlva véglegesítettek, és náluk két esztendő tölthettem. Az együttesben egyszer kísérett a bambergi filharmonikusok második hegedű szólamvezetője, ő mesélte el, hogy náluk is keresnek szólóbrácsást, és hogy nem akarok-e odamenni. Nem akartam, de mivel nagyon hívtak, beadtam a derekam, és a sikeres próbajáték után immár Bambergben folytattam karrieremet. Tényleg nem szerettem volna zenekarban játszani, csak nyugalmat akartam, de ezt az utat hozta a sors.

■ *Így töltött zenekarban tizenöt esztendőt...*

– Igen, kétévente váltottam, Bamberg után a Sächsische Statskapelle Dresden, 2007-től 2011-ig a Frankfurt am Main-i Hessische Rundfunk, majd ezzel szinte párhuzamosan 2008-tól 2012-ig a Deutsche Kammerphilharmonie Bremen következett. Mindegyik társulat eléggé más volt, eltérő repertoárral, mindenütt mást és mást tanultam. Aztán öt együttes után jött a Berlini Filharmonikus Zenekar 2011-től, ahol hét esztendőt töltöttem. Sokat láttam, tapasztaltam ez alatt a több, mint két évtized alatt, melyet külföldön töltöttem és egyre inkább úgy éreztem, hogy mindezt szeretném majd továbbadni. Ez a késztetés évről évre nőtt. Nagyon sok növendéknél, akik eljöttek a próbajátékra, megfigyeltem, hogy miközben bár láttam bennük a lehetőséget, nem sikerült a felvételijük... úgy éreztem, hiányzik egy közvetlen segítő kapcsolat a zenekari hivatás és a felsőoktatási zenei képzés között. Szerintem kevesen tudják az oktatók közül, hogy a szólisztikus minőség kimunkálása mellett még mire lenne szüksége a fiatal zenészeknek az együtteseknél folyó munkában. Ezt a hiányt szeretném pótolni.

■ *Azt gondolnám, mindenki szólista akar lenni...*

– Igen, de nagyon fontos, hogy a tanárok felismerjék azt, hogy a szólista minőség csak egy belépő a zenekari világba. A próbajátékokon például nagyon nehezen derülnek ki a szociális készségek, amelyek egyébként sokkal lényegesebbek a zenekar mindennapjaiban. Egy zenekarban az a kérdés inkább, hogy valaki mennyire tudja értő füllel hallgatni a környezetét, mennyire pontos technikailag, mennyire képes úgy mondani 'robotként' követni a vezetőket, a karmestert. A felsőfokú évek alatt a növendékek inkább azt tanulják meg, hogyan legyenek szólisták. Hogy rendelkezzenek egyéni elképzelésekkel, és ezt hogyan tudják a hangszerükön megmu-

tatni... Nincsenek azokhoz a korlátokhoz szokva, amelyek a zenekarokban léteznek: egy három számmal kisebb cipőt felvenni, majd ezzel jól és szabadnak érezni magukat.. emiatt aztán nagyon sok zenész frusztrálttá válik. Közben pedig láttam olyan, tehetségtelennek titulált muzsikust is, aki, mivel nincs igazán önálló és kiforrott zenei véleménye, szuperül tudott ilyen kezek között funkcionálni.

■ *Kevesen kezdenek neki úgy a zeneakadémiai tanulmányiagnak, hogy zenekari muzsikusként akarnak lenni...*

– De miért nem? Úgy vélem, hogy talán a zenekaroknak is jobban meg kellene mutatniuk, milyen zenei elmélyültséget jelent az ottani munka, mekkora élvezetet és tanulási lehetőséget ad. A nagy együttesekben való muzsikálás egy esély arra, hogy a zenét még jobban megismerhessük. Hiszen az sem más, mint kamarazenélés, csak egy összetettebb módon. Egy újabb lépcsőfok a zenei teljesség felé.

■ *Őn viszont most ezt is megtaníthatja a növendékeinek.*

– Igyekszem őket egy univerzális, mindenhol jól funkcionáló zenészekké képezni. A legkisebb cipő a zenekar, ha ott jól tudják magukat érezni, ha megtanulják a pontosságot, az alázatot, azt a követési technikát, amire ott szükség van, akkor következhet a kamarazene, ahol már több lehetőség van a személyes érzelmek kimutatására. Szerintem csak ezután jöhet szóba a szólistaság. Akkor ez a három terület szépen összeforr. Visszafelé is igaz: ha nem vagyok jó szólista, akkor nem tudom megnyerni a próbajátékot, ha pedig nem vagyok jó kamarazenesz, akkor nem tudok a zenekarban jól funkcionálni, hiába nyertem meg a meghallgatást... Egy jó szólista tehát kell, hogy tudjon kamarazenélni és zenekarban is játszani. Csak éppen pont fordítva mélyül mindez el, mint ahogy azt sokan gondolják. A szólistaságot tanulják meg először, miközben e területen van a legkevesebb szükség utánpótlásra.

■ *Hogyan vezetett az útja a genfi felkéréshez?*

– Már ezt megelőzően is akadtak privát növendékeim. A genfi Zeneakadémia felkérése különleges volt, hiszen csak számomra szerveztek meghallgatást, miután néhány héttel ezelőtt nem találtak senkit a posztra. Talán a történet lényeges eleme, hogy már két héttel korábban felmondtam Berlinben, mielőtt ez a meghívás megérkezett. Nagyon szerettem volna itthon élni, többet együtt lenni a feleségemmel és a kisfiammal. Most pedig szeretném őrizni ezen szabadságomat. Genfben egy fél osztályom van, nyolc növendékem, akiknek a tanításához szabad kezűt kapok az akadémiaától. Azokat a fiatalokat vehettem fel, akik igazán segítségre szorulnak. Emellett persze továbbra is vannak privát növendékeim, van köztük például

olyan, aki New Yorkból vagy Londonból elutazik hozzám, Magyarországra egyetlen óráért. A tanítás mellett egyre többet kamarázom, rendszeresen fellépek a Zeneakadémián, állandó meghívottja vagyok a Kaposfestnek, és Pécsen is tartok rendszeresen mesterkurzust. Nyílik ki a magyarországi karrierem. Eközben a doktorimon is dolgozom, a légzés szerepét taglalom benne a muzsikálásban. Az oktatásban sok mindent, amelyet kiváló tanáraimtól megtanulhattam, most továbbfejleszhetem. A tanítás során arra is nagyon figyelek, hogy a növendékek nagy része munkát szeretne, ezért számukra az a legfontosabb, hogy megnyerjenek egy próbajátékot, én pedig el tudom mondani nekik, hogy mire számíthatnak, mire kell felkészülniük. Olyan információkat tudok nekik adni, amelyek segítenek abban, hogy tényleg sikerrel járjanak. Úgy vélem, eme nehéz világban reményt kell önteni az emberekbe. Ha ezt tesszük, akkor a helyzet is változni fog.

■ *Hogyan látja ma a hangszerét, a brácsát?*

– Lényegesnek tartom, hogy minél többen egy olyan oldalát mutassuk meg a világnak, melyet eddig még nem sokan ismernek. Ne az legyen a jellemző, hogyha valaki nem elég jó hegedűs, akkor elmegy brácsásnak. Bár Schiffer Ervin tanár úr is abban hitt, hogy a brácsa nincs az öt megillető helyen. Ő több száz muzsikust tudott brácsássá átnevelni, nekik munkát találni. De ehhez az kell, hogy a brácsát ne kihasználjuk, hanem igazán szeressük, szívvel és lélekkel értékeljük. Ma azt látom, sokat kell még tenni azért, hogy a keresletet és a kínálatot összehozzuk. Sok az állás, és közben sok az állástalan művész. Ezen próbálok javítani. De úgy vé-

lem, a tanárokat is tovább kellene képezni, és nagy a homály az ifjú zenészek fejében is. Látni kellene a döbrent, fiatal arcokat, amikor elmesélem nekik, mit és hogyan kellene csinálni a hangszerükön ahhoz, hogy jó művészekké váljanak, hogy állást kapjanak.

■ *Mesterkurzusokat is tart rendszeresen. Mire elegendő három nap?*

– A technikát lehet fejleszteni. A légzés szerepe szerintem nagyon lényeges. A levegővétel helye, funkciója eléggé félreértelmezett mostanában, és csak kevesen vannak, akik helyesen csinálják. Én is ösztönösen jöttem rá a helyes légzésre: a brácsázástól fájt mindenem, a tai-chitól elmúlt. Azt gondoltam, miért ne lehetne ezt együtt; úgy brácsázni, mintha tai-chiznék? Hogy ne merevedjek be, hogy ellazuljak játék közben. Ma tai-chizom a brácsával, vagyis hasonló légzéstechnikát használok, mint amit például a kungfu. Ezért már egy mesterkurzus három napja alatt nagyon sokat lehet segíteni. Nem a zenéről beszélek, hanem elsősorban egészségessé próbálok tenni őket. Lazán kell brácsázni, fájdalom nélkül, erre pedig szerencsére a legtöbben hamar ráéreznek. Ahogy arra is, hogy mi a hamis és mi az igaz az életben. Tíz év, amíg megteremt az ember egy egzisztenciát. Ha pedig érzi valaki a saját játékán a javulást, akkor tudja, érdemes ezt az utat folytatni és egyre több lehetősége lesz. Én a semmiből, azzal a meggyőződéssel csináltam meg a karrieremet, hogy hittem: erősebbé és hitelesebbé tudok válni, mint a szemfényvesztők, azzal, hogy az igazi és tiszta értékeket közvetítem mindenkinek. Ezen hitemet szeretném megőrizni és továbbadni.

R. Zs.

Aki értett a zenészek és a hangszerek nyelvén is

Lapunk hasábjain többször is hírt adtunk Tóth Péter munkásságáról. Legutóbb a Zenekar 2019/2. számában számoltunk be újításairól. Nem sokkal a cikk megjelenése után kaptuk a szomorú hírt korai haláláról.

Tóth Péter (1955–2019) hegedűművészként kezdte a pályáját, de hangszerek iránti elkötelezettségéről, saját készítésű hegedűjével, már diplomahangversenyén tanúságot tett. A hangszerkészítés után, a restauráció vált munkásságának legfontosabb részévé. Ennek köszönhetően számos hangszer nyerte vissza eredeti fényét, hangját. Nem ismert lehetetlent, akár hangverseny előtt egy órával is „lelket öntött” egy hegedűbe. Rendkívüli szakértelemmel, türelemmel, de mindig szerényen és alázattal végezte munkáját, amelynek célja az értékmentés és értékteremtés volt, ugyanakkor nem vesztette szem elől a muzikusok érdekeit sem. Ezt bizonyítják a szabadalmi oltalmat kapott vonós hangszer tartozékai is, amelyeknek többszörös küldetése volt; a hangszer maximális megóvása, a természetes hangzás és a kényelmes játék ötvözése. Bár ezzel kapcsolatos további terveit már nem valósíthatja meg, de ő maga minden általa készített, vagy javított hangszerben, és azok húrjainak zendülésében tovább él közöttünk.

